

УДК 338

Н.Ю. Кубіній, В.В. Кубіній, Т.В. Теличко

**ОСНОВНІ НАПРЯМКИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОГО
ПОТЕНЦІАЛУ РОЗВИНЕНИХ КРАЇН ТА ДЕТЕРМІНАНТИ
РЕГІОНАЛЬНИХ ІННОВАЦІЙНИХ СИСТЕМ УКРАЇНИ**

У статті розкрито основні шляхи інноваційного розвитку країн-лідерів: шлях інноваційного прориву і варіант імпорту інновацій. Пропонується, що абсорбційна та інноваційна здатності країни залежить від стану та експлуатації регіональних інноваційних систем. Детермінанти, що визначають моделі регіональної інноваційної системи в Україні включають: сектор, в рамках якого система в першу чергу функціонувати; сфера впливу на систему; пріоритетний етап інноваційного процесу; зв'язність регіональної інноваційної системи з вітчизняними та зарубіжними інноваційними системами.

Ключові слова: інновації, розвиток, система, потенціал, детермінанта, модель, інноваційна здатність.

В статье раскрыты основные пути инновационного развития стран-лидеров: путь инновационного прорыва и вариант импорта инноваций. Предлагается, что абсорбционная и инновационная способности страны зависят от состояния и эксплуатации региональных инновационных систем. Детерминанты, определяющие модели региональной инновационной системы в Украине включают: сектор, в рамках которого система в первую очередь будет функционировать; сфера влияния на систему; приоритетный этап инновационного процесса; связность региональной инновационной системы с отечественными и зарубежными инновационными системами.

Ключевые слова: инновации, развитие, система, потенциал, детерминанта, модель, инновационная способность.

© Кубіній Н.Ю., Кубіній В.В., Теличко Т.В., 2014

The main ways of the innovation development of countries are covered. First of all, this is the way of innovative breakthrough, which involves the development and active, used on basic science that provides the ability to create radical innovations. The second way is effective borrowing or imports innovation, which involves less time and strengthens the principle of effectiveness. In countries with high intellectual and scientific potential, which include Ukraine, it is possible to introduce a mixed path, which involves the active generation of new knowledge and import innovations.

Strategic management of innovation potential tolerates failure in the absence of organized logically and structurally built national innovation system.

There are two screenplays of NIS. The first involves the development of a national innovation system by giving priority support knowledge generation subsystem to increase the number conducted research and development.

Second option involves the development of a national innovation system by implementing a set of measures for balanced development of all sub-national subsystems of innovation activity of domestic entities at all stages of the innovation process, stimulating demand for research results, qualified personnel, creating favorable conditions for the production innovative products with high added value.

It is proposed, that absorption and innovation ability of the country depends on the condition and operation of regional innovation systems.

Determinants of model of regional innovation system in Ukraine consist of: the sector within which the system primarily be operated; sphere of influence on the system; priority stage of the innovation process; connectivity of the regional innovation system with domestic and foreign innovation systems.

Keywords: innovation, development, system, potential, determinant, model, innovative ability.

Постановка проблеми. Розвиток інноваційного потенціалу передбачає застосування сучасних інституційних меха-

нізмів та розширення організаційних форм посилення інноваційної діяльності в країні. Однією з таких форм виступає інноваційна система, яка підвищує ефективність інноваційної діяльності та забезпечує узгодженість, раціональність та результативність всіх стадій інноваційного процесу. Національна інноваційна система має за мету подолання обструкцій в механізмах взаємодії суб'єктів інноваційного потенціалу та компонентної будові його системи. При цьому доцільно враховувати головну системну проблему інноваційного розвитку України, яка визначена в Проекті Стратегії інноваційного розвитку України в умовах глобалізаційних викликів на 2010-2020 роки [4] Вона полягає в тому, що результативність, якість функціонування, структура креативної частини національної інноваційної системи – сектору досліджень, розробок, винахідництва – не повною мірою відповідають потенційним потребам інтенсивного розвитку економіки. З іншого боку, структурно відстала, технологічно низькоукладна вітчизняна економіка, отримана у спадок від СРСР, а також система підприємництва, що склалася під впливом нав'язаних Україні зовні неоліберальних реформ, залишаються вкрай несприятливими до сучасних досягнень науки та технологічних інновацій. Для ефективного вирішення цієї проблеми необхідно визначити вихідні позиції основних компонентів національної інноваційної системи, ступінь їх відповідності вимогам інноваційно-інвестиційної моделі розвитку, виявити слабкі сторони і перепони, що гальмують такий розвиток, а також наявні переваги і потенційні можливості щодо здійснення узгоджених системних змін.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Проблемам інноваційного розвитку економіки на основі інноваційних систем присвятили свої дослідження В. Геєць, який окреслив головні принципи формування інноваційної економіки та побудови національної інноваційної системи. В. Полторович присвятив свої праці структурній побудові та імперативам національної інноваційної системи. Вчений робить наголос на необхідності діагностики абсорбційної або інноваційної здатності країни при

переході на інноваційну модель розвитку. Велику увагу інноваційному розвитку приділяють М. Портер та Д. Фурман, які показали механізм перетворення нових знань на комерційну вартість. Разом з тим, недостатньо висвітлені позитивні та негативні риси розвитку інноваційного потенціалу, які обрані провідними країнами, а це не дозволяє об'єктивно оцінити можливості їх застосування в Україні.

Завдання дослідження. Метою даної роботи визначено висвітлення досвіду зарубіжних країн у сфері побудови інноваційної економіки та окреслення можливостей його застосування в Україні.

Для досягнення мети вирішені такі завдання:

1. Охарактеризувати шляхи посилення інноваційного потенціалу у провідних країнах світу.
2. Визначити детермінанти, на основі яких виникає можливість визначити оптимальний напрям розвитку інноваційної економіки в Україні.

При проведенні дослідження використані методи категоріального аналізу, ідеалізації, причинно-наслідкового аналізу та інші.

Основний матеріал дослідження. Сучасні вітчизняні та закордонні фахівці з інноваційного розвитку національного господарства виділяють два шляхи посилення інноваційного потенціалу та забезпечення технологічного рівня розвитку країни, необхідного для активної її участі у міжнародному поділі праці та забезпеченні конкурентних переваг. В першу чергу, це шлях інноваційного прориву, якій передбачає формування та активне використання фундаментальної науки, яка забезпечує можливість створення радикальних інновацій. Другим виступає шлях «ефективного запозичення» або імпорту інновацій, який є не тільки більш економічним, але й за лагом інноваційного процесу передбачає менші витрати часу, що також посилює дію принципу ефективності. Другий шлях вибирають не тільки країни з низьким або недостатньо високим рівнем економічного розвитку. Такий шлях вибрала Японія і довела його доцільність. В країнах

з високим інтелектуальним та науковим потенціалом, до яких відноситься Україна, можливо запровадження змішаного шляху, який передбачає активне генерування нових знань та імпорт інновацій. Шляхи посилення інноваційного потенціалу показані на рисунку.

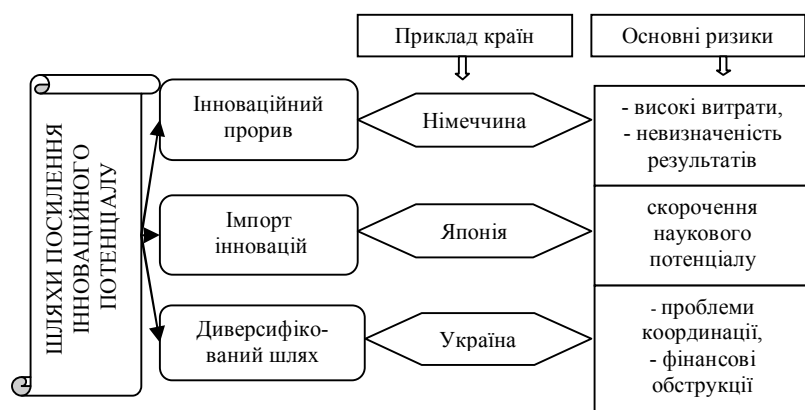

Рис. Шляхи посилення інноваційного потенціалу
(розроблено авторами)

Академік РАН В. Полтерович окреслив основні причини, які обумовлюють переваги другого шляху забезпечення інноваційного розвитку країн з недостатнім інноваційним потенціалом, наприклад, Сінгапур, Гонконг та інші, наступним чином:

1. Нові технології виробляються на основі вже існуючих, тому відсутність попередніх досліджень та розробок гальмує створення та впровадження інновацій.

2. Комплементарність технологій означає, що при використанні принципово нової технології необхідні зміни в багатьох інших місцях, що не під силу навіть великим потужним корпораціям. При неврахуванні даної причини фірми можуть опинитися в «пастці координації».

3. Переїняття більш дешевого та менш ризикованого у порівнянні зі створенням «принципово нового», що суперечить принципу ефективності.

4. У сфері фундаментальної науки в країнах з недостатньо високим рівнем економічного розвитку спостерігається високий рівень еміграції наукових кадрів. Це обумовлено не лише матеріальними факторами, але й організаційними, які не забезпечують необхідного рівня умов праці науковців.

5. Наявність в країні «поганих інститутів», до яких віднесено слабкий захист контрактів, наприклад, прав на інтелектуальну власність. Це призводить до скорочення планового горизонту та високих ризиків кооперації.

6. Надмірний монополізм, який заважає формуванню мотиваційних важелів та стимулів до інноваційної активності.

7. Нерозвиненість інститутів підтримки та впровадження інновацій, тобто відсутність чи слабка позиція національної інноваційної системи [3].

Таким чином, підтверджується висловлена вище думка, що однією з основних форм, за допомогою яких відбувається розвиток інноваційного потенціалу та реально реалізуються принципи стратегічного управління ним виступає національна інноваційна система (НІС). Стратегічне управління інноваційним потенціалом потерпить фіаско при відсутності логічно організованої та структурно побудованої національної інноваційної системи. В Концепції розвитку національної інноваційної системи запропоновані два варіанти побудови НІС [2]. Перший передбачає розвиток національної інноваційної системи шляхом надання першочергової підтримки підсистемі генерації знань з метою збільшення кількості проведених наукових досліджень та розробок. При цьому відмічено, що основним недоліком є значний ризик виникнення невідповідності результатів наукових досліджень і розробок вимогам і потребам національної економіки та переорієнтації вітчизняного науково-технічного потенціалу на задоволення потреб інноваційного розвитку економік інших держав. Другий, оптимальний варіант передбачає розви-

ток національної інноваційної системи шляхом здійснення комплексу заходів щодо збалансованого розвитку усіх підсистем національної підсистеми, підтримки інноваційної активності вітчизняних суб'єктів господарювання на всіх стадіях інноваційного процесу, стимулювання попиту на результати наукових досліджень, кваліфікований персонал, створення сприятливих умов для виробництва інноваційної продукції з високим рівнем доданої вартості.

Російські науковці виділяють три стратегії формуванні національних інноваційних систем. В першу чергу, це стратегія шокової терапії, яка базується на кардинальній структурній зміні інститутів розвитку, які існують на даний час в країні. По-друге, це стратегія вирощування інновацій, третьою визначено стратегію проміжкових (проміжкових) інститутів. При цьому стверджується, що найбільш придатною виступає третя стратегія. Її впровадження передбачає побудову певної інституційної послідовності, кінцевим елементом якої є НІС, що не уступає за ефективністю західним інноваційним системам [3].

Виходячи з вибору стратегії інноваційного розвитку національного господарства, в першу чергу, обґрунтовується спрямованість НІС на певні етапи інноваційного процесу. Так, при реалізації інноваційної стратегії «прориву», адекватною буде спрямованість на розвиток фундаментальної науки. При виборі стратегії модернізації за рахунок імпорту інновацій спрямованість набуває форму адсорбційності здатності економіко-виробничої системи країни до впровадження новітніх технологій.

При побудові національної інноваційної системи як форми реалізації можливостей інноваційного потенціалу в процесі стратегічного управління рекомендовано враховувати адсорбційну та інноваційну здатності країни.

Адсорбційна здібність – це здібність визначати цінність нової зовнішньої інформації, засвоювати її та використовувати для комерційних цілей, що в комплексі показує здатність країни до перейняття технологій [3].

Адсорбційна здатність передбачає:

- імпорт нового обладнання та технологій, покупку ліцензій та тарифну політику;
- регулювання прямих іноземних інвестицій у вітчизняну економіку, правила створення спільних підприємств;
- засвоєння нових методів організації виробництва внаслідок участі у конкуренції на світових ринках;
- взаємодія з закордонними спеціалістами в процесі навчання або стажування за рубежом, спільні дослідження, запрошення закордонних науковців та викладачів для навчання на території країни;
- попередження відтоку висококваліфікованих фахівців та стимулювання повернення до країни осіб, що отримали навчання за кордоном;
- політику прямої підтримки запозичення;
- стимулювання розвитку дослідницьких відділів у крупних компаніях [3].

Інноваційна здатність країни визначає її здатність у якості політичного та економічного організму виробляти та доводити до комерційного використання потік нових технологій на три-валому відрізку часу [1].

Адсорбційна та інноваційна здатність країни базується на інноваційних регіональних системах, функціонування яких забезпечує активізацію економіки знань на регіональному рівні, який є більш близьким до підприємств, університетів та інфраструктурних об'єктів, що забезпечують ефективну реалізацію інноваційного процесу.

Стратегічні детермінанти регіональної інноваційної системи – це визначальні фактори довготривалого функціонування та саморозвитку інноваційної системи, які виявлені в процесі стратегічного аналізу, визначають стратегічну спрямованість інноваційної системи, дизайн її моделі, компонентну будову та основні функціональні зв'язки як в межах системи, так і з зовнішнім середовищем.

Детермінантами формування моделі регіональної інноваційної системи виділені: а) сектор, в межах якого головним чином буде функціонувати система і до якого будуть належати учасники інноваційного процесу; б) сфера впливу на інноваційну систему; в) пріоритетність стадії інноваційного процесу; г) ступінь зв'язку елементів системи, що зайняті на певному етапі інноваційного процесу, з національною та іноземними інноваційними системами.

Висновки. Основними шляхами посилення інноваційного потенціалу країн виділені: шлях інноваційного прориву, який передбачає формування та активне використання фундаментальної науки; шлях «ефективного запозичення» або імпорту інновацій, який є не тільки більш економним, але й за лагом інноваційного процесу передбачає менші витрати часу, що також посилює дію принципу ефективності; у країнах з високим інтелектуальним та науковим потенціалом, до яких відноситься Україна, можливо запровадження змішаного шляху, який передбачає активне генерування нових знань та імпорт інновацій.

Доведено, що однією з основних форм, за допомогою яких відбувається розвиток інноваційного потенціалу та реально реалізуються принципи стратегічного управління ним виступає національна інноваційна система. При цьому абсорбційна та інноваційна здатність країни залежить від стану та функціонування регіональних інноваційних систем. Детермінантами формування моделі регіональної інноваційної системи в Україні виділені сектор, в межах якого головним чином буде функціонувати система і до якого будуть належати учасники інноваційного процесу; сфера впливу на системи; пріоритетність стадії інноваційного процесу; ступінь зв'язку елементів регіональної інноваційної системи, що зайняті на певному етапі інноваційного процесу, з національною та іноземними інноваційними системами.

У подальшому заплановано розробити модель факторів впливу на розвиток регіональної системи.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. *Furman J. The determinants of national innovation capacity / J. Furman, M. Porter, S. Stem // Restfrch Policy. – 2002. – 31. – P. 899-933.*
2. *Концепція розвитку національної інноваційної системи. Схвалено розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 червня 2009 р. № 680-р. [Електронний ресурс] – Режим доступу – zakon.rada.gov.ua/laws/show/680-2009-p*
3. *Полтерович В. Принципы формирования национальной инновационной системы / В. Полтерович [Електронний ресурс] – Режим доступу – [Http://uptp.ru/content/dispatch_art.php?num=1806](http://uptp.ru/content/dispatch_art.php?num=1806)*
4. *Стратегія інноваційного розвитку України на 2010-2020 роки в умовах глобалізаційних викликів. [Електронний ресурс] – Режим доступу – http://kno.rada.gov.ua/komosviti/control/uk/publish/article?art_id=47920*

Стаття надійшла до редакції 29.10.2014

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, член-кореспондент НАН України, завідувач кафедри економіки підприємства, заступник директора інституту економіки та міжнародних відносин Ужгородського національного університету **В.П. Мікловда**

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економічна теорія та кібернетика» Одеського національного морського університету **Г.С. Махуренко**